

Aafke Steenhuis' liefdesverklaring aan het Groningerland

Passie voor de dijken

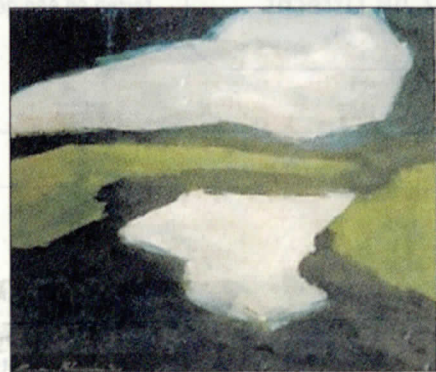

Zaterdag
22 september
2001

ZStemmen en beelden

In mei zou Aafke Steenhuis' boek 'Stemmen van Groninger dijken' tijdens een boottocht op het Reitdiep worden gepresenteerd. De mond- en klauwzeercrisis gooide echter roet in het eten, en als gevolg daarvan konden diverse hoofdpersonen uit het boek –Groninger boeren – de presentatie toen niet bijwonen. Daarom werd besloten tot september te wachten. Vrijdag 14 september was het zover en voer de boot vanaf de Grand Terp bij het Zernikecomplex in de Stad naar de dijk van het gemaal Electra onder Oldehove en retour. Het was een besloten bijeenkomst, georganiseerd door de Provincie Groningen. Een openbare presentatie volgt

Aafke Steenhuis

▲ Aafke Steenhuis op de dijk van Electra, het gemaal onder Oldehove.

Foto: Dennis Beek

Provincie Groningen. Een openbare presentatie volgt begin oktober op de borg Rusthoven in Wirdum. Daar zijn dan tevens de schilderijen te zien die de schrijfster heeft gemaakt in de twee jaar die ze aan haar boek heeft gewerkt. Zo worden de stemmen van de dijken aangevuld met beelden.

Stemmen van Groninger dijken

Oidhove.
Foto: Dennis Beek

◀ Zelfportret van Aafke Steenhuis. Praag, juni 2001.

◀ ◀ Vrouwen fiets op dijk. Schilderij van Aafke Steenhuis.

◀ ◀ ◀ Omslag van het boek Stemmen van Groninger dijken.

Een dijk is een grens, schrijft ze, een overgang tussen water en land, buiten en binnen, dreiging en veiligheid, hemel en aarde. „Hier op de dijk ben ik groot en klein tegelijk: ik overzie de korenvelden en aardappelakkers, de meanders van de rivier, de wierdedorpen met de kerkjes, de driekapsboerderijen. Maar tegelijk ben ik een stipje onder de wijde hemel, opgenomen in de ruimte.” Aafke Steenhuis in haar pas verschenen boek over Groninger dijken. Haar woorden wekken associaties met *Mien slichte laand* door Lianne Abeln, de Groningse versie van Jacques Brels chanson over Vlaanderen. Ze vormen een poëtisch geformuleerde, verbindende tekst tussen de verhalen die ze vertelt naar aanleiding van twee jaar fietsen over voornamelijk dijken in het Groningerland. Met die uitleg geeft ze tevens antwoord op de vraag aan zichzelf: “Waarom hou ik toch zo van dijken?”

Door **Heinz Wallisch**

Aafke Steenhuis is in 1946 op een dijk geboren, in Delfzijl. Het gezin verhuisde naar Zuidhorn, waar geen dijk bij huis was. Tijdens haar studie Nederlands aan de universiteit van Groningen vestigde ze zich te Noorddijk en later, in de hoofdstad, woonde ze eerst op de Amsteldijk, tegenwoordig op de Nieuwendammerdijk. Op de fiets is ze ook daar binnen tien minuten op het land met water, wolken, wind en vogels. De liefde voor onze regio is door de afstand echter eerder versterkt dan verzwakt.

Na haar vertrek uit het Noorden ging ze als journaliste werken bij het weekblad *De Groene Amsterdammer*. In die hoedanigheid interviewde ze tal van kunstenaars, en daarvoor reisde ze over de hele wereld, soms met haar echtgenoot Jan Joost Teunissen. Dat leidde in 1974 tot het *Chileens Dagboek*, twintig jaar later gevolgd door *Weerzien met Chili*. Samen met Kiki Amsberg maakte ze radioprogramma's voor de VPRO en bundelde ze veel van haar opstellen. In *Denken over liefde en macht* (1982) voeren ze gesprekken met een dan nog relatief nieuwe generatie van vrouwen die erin zijn geslaagd een zelfstandig bestaan op te bouwen in een door mannen overheerste maatschappij. Naast de Nederlandse Andreas Burnier komen er dertien internationaal befaamde vrouwen aan bod: van de Duitse psychoanalytica Margarete Mitscherlich tot en met de schrijfsters Doris Lessing en Kate Millett. *Een branding van beelden* (1996) vormt een verzameling van gesprekken met vrouwelijke filmregisseurs. In 1988 publiceerde ze onder het pseudoniem Beeltje de Noord *De wereld als voorstelling en wil*, meisjesdagboeken van haarzelf en twee vriendinnen, alle drie gymnasten in het Groningen van eind jaren vijftig.

In een poging de twintigste eeuw te begrijpen voerde ze in haar eentje tal van interviews met

schrijvers dichtbij (Bert Schierbeek, Hugo Claus) en veraf (Czeslaw Milosz, Salman Rushdie, Joseph Brodsky), die een cesuur in hun bestaan hadden meegemaakt en mede als gevolg daarvan op een complexe manier in het leven stonden en ook op een meervoudige wijze tegen de wereld aankeken. Deze ontmoetingen vinden we terug in de verzamelbundel *In de cakewalk* (1990). Nadien verliet ze de redactie van *De Groene* en wilde ze haar aandacht verdelen over haar man, de beide kinderen en de thema's voor verder te schrijven boeken en te schilderen doeken. Om dat relatief onzekere bestaan een basis te verschaffen, gaf ze sedertdien één avond per week postacademisch onderwijs aan journalisten.

Twee jaar geleden verscheen haar literaire eersteling: *Het meer van verhalen*, een fascinerende bundel vol alledaagse gebeurtenissen, die nadrukkelijk worden ingekleurd door elementen van magie en mysterie, toevalligheden en bewuste keuzes. Enkele van die verhalen waren eerder verschenen in het literaire tijdschrift *Atlas*. In het voorjaar van 2000 kwam Aafke Steenhuis in onze regio weer wat nadrukkelijker in de belangstelling door een documentaire over haar en Hanny Diemer, die door TV Noord diverse keren is uitgezonden. Aanleiding daartoe vormden niet alleen de voorbereidingen voor haar boek

„Hier op de dijk ben ik groot en klein tegelijk”

over Groninger dijken, maar tevens het boekenweekgeschenk van onze provincie. Daarin vinden we opnieuw een staalkaart van de veelzijdigheid die haar oeuvre kenmerkt. Naast twee verhalen in het Nederlands staan er acht gedichten in, alsmede twee verhalen in de streektaal. *Midden in de wereld*, de titel van de succesvolle bundel, is onverwacht dubbelzinnig: voor de Groninger betekent dat eerder 'moederziel alleen', het tegendeel van wat wordt gesuggereerd.

Streektaal

In de jaren tachtig werd Aafke Steenhuis plotseling nadrukkelijk geconfronteerd met haar oorsprong. De Groninger schrijver Henry Hes had een gedichtje in het stadsplat over haar geschreven, en dat fascineerde haar. Het was, tussen alle nationale en internationale gebeurtenissen die aan de redactietafel van *De Groene* werden besproken, plotseling of ze in een andere wereld kwam. Een paar jaar heeft ze het in zich laten wellen en vervolgens kwamen er enkele Groningse gedichten uit haar pen. Ze kwam in con-

tact met Hanny Diemer van het tijdschrift *Krödde*, waarin deze bijdragen werden opgenomen. Langzaam maar zeker liet ze meer van zich horen door af en toe in een kerkje of bibliotheek in de provincie op te treden en verhalen voor Radio Noord voor te lezen.

Van het een kwam het ander, en toen Jan Abraham van het – dit jaar jubilerende – *Noorderbreedte* Aafke om een verhaal voor dat tijdschrift vroeg, zei ze dat ze graag iets over dijken zou willen schrijven, mede omdat ze op een dijkje is geboren. Niet lang daarna kwam van de zijde van de provincie de vraag wie een boek over het culturele erfgoed dijken zou kunnen schrijven, en zo kreeg ze de gelegenheid een droom om te zetten in een daad.

Dichtbij

Altijd als ze een verre reis heeft gemaakt, is het volgende thema dat aan bod komt, iets wat heel dicht bij haar ligt. Niet alleen letterlijk, maar ook emotioneel. Zo is het ook met haar sterk opblaaiende liefde voor het Groninger landschap in het algemeen en de daaraan onverbrekelijk verbonden dijken in het bijzonder.

„Voor mij was het een hernieuwde kennismaking, die op het goede moment kwam”, zegt Aafke Steenhuis. „Na 25 jaar was ik terug in de eigen provincie. Weliswaar ben ik in de Groenentijd wel vaker in Groningen geweest, maar dat waren niet meer dan bezoeken. Nu had ik de tijd om te gaan en te staan waar ik wilde. Voor mij was het één grote uitnodiging.” In navolging van de dichter Rutger Kopland deed ze 'alles op de fiets' en had ze vrijwel niets gepland. „Ik kwam op de bonnefooi naar Groningen en fietste tussen Waddenkust en Dollardkust of langs het Reitdiep, in het volste vertrouwen dat ik wel ergens met iemand een leuk gesprek zou kunnen voeren.”

En altijd is dat gelukt. Soms moest ze wel even van de dijk af of een zijweg inslaan, maar steeds opnieuw was ze aan het einde van zo'n fietstocht rijker. Niet alleen aan materiaal voor haar boek in wording, maar tegelijkertijd innerlijk. Het is haar opgevallen dat er in die kwart eeuw dat ze niet actief aan het leven in de provincie deelnam, veel is veranderd. Het is niet uitgesloten dat het eveneens te maken heeft met het feit dat er een nieuwe generatie centraal staat, maar de mensen hebben inmiddels een heel andere instelling ten opzichte van het eigen dorp of de eigen streek gekregen. Het vroeger zo kenmerkende regionale minderwaardigheidsgevoel is aanmerkelijk geslonken. Het zal op den duur helemaal verdwijnen, en dat laatste zal mede te danken zijn aan het feit dat zoveel mensen uit de stad op het platteland zijn gaan wonen en veel 'oud materiaal' zijn gaan restaureren. Daarmee hebben ze laten zien dat er veel bestond dat de moeite van het conserveren waard was. Tevens speelt het feit dat verre streken steeds dichterbij

komen. Ook dat aspect heeft twee kanten: men voelt zich, mede als gevolg van de nieuwe media, nu ook in de uithoeken bij het grote gebeuren in de wereld betrokken, en juist dat leidt in veel gevallen tot het verlangen de eigen identiteit te behouden en datgene wat daar direct bij hoort te koesteren. Eén van de belangrijkste en oudste aspecten van de Groningse cultuurgeschiedenis vormen de dijken, waarvan de meeste meer dan duizend jaar oud zijn. Als bescherming tegen de woeste wateren vervullen ze al meer dan honderd jaar geen directe functie meer. Sedert de verhoging van de zeedijken op deltahoogte, begin jaren negentig, golven de slaperdijken in de provincie nutteloos door het landschap. Daar staat echter wel tegenover dat ze een niet weg te denken karakteristiek element daarvan vormen. Overigens is niet iedereen even gelukkig met het feit dat de provincie veel slaperdijken tot beschermd gebied heeft verklaard.

„Veel eigengereide mensen wonen in dit gebied. Hun voorouders verzetten zich tegen het noodlot, maakten dijken en bouwden aan de toekomst. De nakomelingen bekijken hoofdschuddend de samenleving waarin ze zijn terechtgekomen en tarten de tijdgeest”, schrijft Aafke naar aanleiding van een gesprek op één van de boerderijen. Ze doelt daarmee op de omstandigheid dat er boeren zijn die de slaperdij-

„De boeren hebben geen verhaal als ze met hun machines van de steile dijk vallen”

ken het het liefst zo snel mogelijk zien verdwijnen, al moeten ze er zelf voor in het geweer komen. Maar de boeren hebben geen verhaal als ze met hun machines van de steile dijk vallen. Veel mannen die voor boeren werkten, vertelden niet eens aan hun vrouw dat ze op een dijk gingen maaien, want dat zorgde thuis maar voor onrust. Boer Klaas Bakker in Oldehove heeft eigenhandig de dijk op zijn land neergehaald. Aafke Steenhuis beschrijft hem in haar boek als '...eigenwijze Groninger. Begin tachtig, veel humor'.

Erfgoed

„Van mijn vader heb ik de liefde voor het landschap en de ruimte, voor vogels en seizoenen meegekregen, al vanaf de tijd dat ik als kind veel samen met hem fietste. Hij legde leidingen in de meest afgelegen delen van de provincie, in de zogenaamde superonrendabele gebieden: bij de Waddenkust en in het veengebied bij Friesland, maar tevens in Oost-Groningen. Als we eens met

het gezin ergens naartoe gingen, gebeurde het vaak dat mijn moeder en mijn twee broertjes met de trein reisden, maar ik reed dan achterop de brommer van mijn vader mee. Hij had eerst een Solex, later een Berini. Vaak bleef hij onderweg stilstaan, dan wees hij me dingen aan en vertelde hij over zijn werk en de omgeving. Hij wist van alle plaatsen de namen in het Gronings, tot en met het kleinste gehucht. Hij kende niet alleen de vogels en andere dieren, maar ook de bomen. Zo ontstond bij mij al vroeg een intense fascinatie voor het landschap, en omdat ik in Delfzijl geboren ben, eveneens voor de zee en de haven en alles wat daarbij hoorde.”

„Mijn moeder kende vroeger honderden liedjes en taimkes (gezegdes), en dat is nu nog steeds zo – ze is inmiddels 81. Veel daarvan had ze weer van haar moeder – ook een Aafke – en van de grootmoeder, die boerenmeid was. Die werd 's zondags in het vooreinde van de boerderij gevraagd om te zingen voor de gasten. Al die liedjes zijn diep in de negentiende eeuw verankerd, en in onze familie zijn ze in de vrouwelijke lijn doorgegeven.”

Voorbijgangers

In haar boek beschrijft Aafke Steenhuis niet alleen de boeren en andere buitenlui die in de directe omgeving van de dijken wonen en werken. Ook mensen van het waterschap vertrouwden hun ideeën – al dan niet met liefde voor het fenomeen dijk – aan haar toe. Vissers, gepensioneerden en kunstenaars vertelden haar wat ze wilde weten. Toevallige voorbijgangers deden hetzelfde, evenals scheepsbewoners en chef-kok Dick Soek van Verhildersum of andere, al dan niet bekende figuren van het Groningerland. In de kleine arbeidershuisjes van Aduarderszijl wonen schrijvers en schilders, en die hebben ook altijd wel wat te vertellen. Dat geldt in dezelfde mate voor musicus Wouter de Koning en zangeres Ria Dijkstra, die samen het lichtgeel gepleisterde waarhuis bewonen, een pittoresk, hartverwarmend en uitnodigend onderkomen, met lindes omzoomd. De vader van de in de Stad woonachtige historica Wija Friso is er geboren.

Toen ze een van haar eerste tochten maakte, en nog niet wist dat er ook in de provincie Groningen asielzoekerscentra waren gevestigd, kwam ze onderweg enkele Afghanen tegen. Ze stapte van de fiets en maakte een praatje. Op haar vraag wat ze daar deden, brachten ze haar op de hoogte van het wel en wee van hun aanwezigheid, en stelden haar dezelfde vraag. Aafke wees naar de dijk en vertelde dat ze daarover een boek aan het schrijven was. Dat antwoord maakte hen sprakeloos. Want wat valt er over zoiets als dijken nou te vertellen?

Aafke Steenhuis: Stemmen van Groninger dijken. Contact, Amsterdam, 2001. 216 pagina's, geïllustreerd, ISBN 90-254-9826-4. Prijs 49,90 gulden.